MODELE DE ACȚIUNE CULTURALĂ ÎN LUMEA SATULUI BUCOVINEAN. CAZUL FUNDAȚIILOR CULTURALE REGALE (1938–1944)*

RODICA IAȚENCU

Dezbaterile pe tema culturii şi a răspândirii acesteia în lumea satului au fost mereu prezente în viața intelectuală românească. Inițiative importante în planul schimbărilor din viața satului românesc au fost luate în perioada interbelică, pornind de la cel mai înalt nivel al conducerii statului. Atât Regele Ferdinand, cât şi urmaşul său, Carol al II-lea, vorbeau frecvent despre „propăşirea şi consolidarea naţiei prin cultură"[1]. În Bucovina, preocupările de a situa populația rurală ca „grup țintă al educației naționale"[2] au început abia la începutul anilor '30. La 4 noiembrie 1934, la inițiativa Societății pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina (S.C.L.R.B.), a avut loc un Congres al reprezentanților tuturor societăților culturale din Bucovina, unde au fost dezbătute probleme legate de coordonarea muncii culturale la sate, stabilindu-se direcțiile de acțiune pe care acestea şi le asumaseră încă din anul 1919[3]. În satele bucovinene au activat, în perioada interbelică: filiale ale diverselor societăți culturale cu tradiție, societăți arcăşeşti[4], academii

* Cu titlul *Considerații privind activitatea Regionalei „Bucovina" a Fundațiilor Culturale Regale (1938–1944)*, comunicare susținută la Conferința științifică internațională *Identitate şi multiculturalitate în Bucovina istorică. Convergențe culturale*, Rădăuți, 1–3 octombrie 2009.

[1] Apud Dan Jumară, *Societățile culturale academice româneşti din Bucovina în perioada interbelică*, Iaşi, Editura Junimea, 2005, p. 320.

[2] *Ibidem*, p. 323

[3] *Ibidem*, p. 323–324.

[4] Arcăşiile au fost întemeiate de societatea „Dacia" cu scopul educării naționale a tineretului sătesc. În anul 1934 s-a organizat, la Cernăuți, congresul tuturor arcăşiilor bucovinene, la care au participat Ion Nistor, ministru al Muncii, generalul Iacob Zadik, delegați ai societăților culturale şi studențeşti. În cadrul acestei manifestări s-a apreciat faptul că rosturile arcăşiilor sunt dovedite de înțelegerea sătenilor pentru nevoia răspândirii culturii în lumea satului. Implicarea societăților arcăşeşti în activități politice a condus la îndepărtarea acestora, în jurul anului 1930, de la scopurile culturale propuse. Pentru detalii vezi T. Balan, *Arcăşiile din Bucovina*, Cernăuți, 1926; F. Doboş, *Arcăşiile*, Bucureşti, 1940; „Calendarul «Glasul Bucovinei» pe anul 1935", Cernăuți, 1935, p. 136. O prezentare a societăților arcăşeşti din județele Cernăuți, Storojineț, Câmpulung, se regăseşte la N. Grămadă, *Din viața satelor bucovinene*, în vol. *Zece ani de la unirea Bucovinei. 1918–1928*, Cernăuți, Editura „Glasul Bucovinei", 1928, p. 341–348.

BDD-A32531 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:24 UTC)

populare[5], case naţionale, case de citire, cabinete de lectură, cămine culturale. Acestea au fost subordonate unor organizaţii culturale mai mari, cu rol coordonator: S.C.L.R.B.[6], Centrala Caselor Naţionale, Societatea Doamnelor Române, Liga culturală – secţia Cernăuţi ş.a. De asemenea, în lumea satului bucovinean au avut iniţiative culturale şi societăţile studenţeşti sau cele ale elevilor[7].

În anul 1938, în condiţiile instaurării regimului de autoritate monarhică al lui Carol al II-lea, autorităţile statului au iniţiat acţiunile de unificare a programelor de activitate ale societăţilor culturale din toată ţara. Fundaţia Culturală „Principele Carol", înfiinţată în anul 1921, a preluat conducerea şi organizarea acţiunilor culturale. Acest aşezământ regal făcea parte din Fundaţiile Culturale Regale, care au fost unele dintre cele mai cuprinzătoare instituţii cu caracter cultural, ce au activat în domeniul literaturii şi artei, a editării de carte, a ridicării nivelului cultural al vieţii satului. Au fost înfiinţate încă din vremea regelui Carol I: Societatea Regală de Geografie (1875) şi Fundaţia Universitară „Regele Carol I" (1891), „un aşezământ spre binele tinerimii universitare de la toate facultăţile din ţară, înzestrat cu o bibliotecă deschisă"[8]. În timpul urmaşilor regelui Carol I au fost edificate noi fundaţii, care au format, în perioada interbelică, Fundaţiile Regale: Institutul de Cercetări Experimentale „Regele Carol al II-lea" (1920, Cluj), Fundaţia Culturală „Principele Carol" (1921; denumită, din 1942, Fundaţia Culturală Regală „Regele Mihai I"), Fundaţia „Regele Ferdinand I" (1927, Iaşi),

[5] Academiile populare s-au înfiinţat la iniţiativa lui Traian Brăileanu, ca societăţi de propagandă culturală la sate, în scopul creşterii numărului de elevi, provenind din mediul rural, în şcolile secundare şi de meserii. Împreună cu I. Brăteanu, Traian Brăileanu a întocmit şi un proiect de organizare a unei asociaţii cetăţeneşti, iar învăţătorii români au înfiinţat „Frăţia românească", care a editat şi o revistă săptămânală pentru săteni. Cf. Traian Brăileanu, *Sociologia şi arta guvernării. Articole politice*, Ediţia a II-a, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1924, p. 318.

[6] Din anul 1931 satul, cu toate nevoile sale, a devenit obiectul principal al activităţii S.C.L.R.B.: a înfiinţat numeroase secţii locale şi biblioteci săteşti; a organizat o Şcoală Superioară Ţărănească; a construit case naţionale; a editat un ziar pentru popor; a reactivat cabinetele de lectură şi a organizat şezători culturale. Meritâ a fi amintite şi eforturile S.C.L.R.B., împreună cu cele ale Societăţii Mazililor şi Răzeşilor, de a organiza şcoli particulare româneşti şi de a intensifica acţiunile culturale în zona dintre Prut şi Nistru. Începând cu anul 1934 s-au organizat cursuri pentru îndrumarea propagandei culturale la sate. Obiectivul final al acestor acţiuni viza crearea de elite intelectuale ţărăneşti prin care viaţa culturală a satului românesc putea fi coordonată spre îndeplinirea scopurilor propuse. Cf. Rodica Iaţencu, *Societatea pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina în perioada interbelică. Deziderate şi realizări*, în „Analele Bucovinei", Bucureşti, VI, nr. 2, 1999, p. 303–329.

[7] De pildă Societatea Culturală „Bogdan Dragoş" a elevilor de la Liceul „Eudoxiu Hurmuzachi" a realizat propagandă la sate pentru „cartea şi cultura română". Cf. Direcţia Judeţeană Suceava a Arhivelor Naţionale (în continuare se va cita D.J.S.A.N.), Fond *Prefectura judeţului Suceava*, d. 97/1933, f. 12.

[8] Fundaţia Universitară „Regele Carol I" a funcţionat ca instituţie de stat, sub administraţia Ministerului Cultelor şi Instrucţiei Publice. A contribuit la formarea elitei intelectuale, prin acordarea de subvenţii, prime de încurajare, burse, tipărirea de lucrări, a tezelor de licenţă sau doctorat. De-a lungul timpului, p[illegible] stări culturale.

BDD-A32531 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:24 UTC)

Fundația pentru Literatură și Artă „Carol al II-lea" (1933)[9]. Acestea aveau ca scop răspândirea culturii și a științei în întreaga țară, la nivelul tuturor claselor sociale, de la simpli țărani până la intelectuali.

La 14 aprilie 1933 a fost emisă Legea pentru Fundațiile Culturale Regale, care stipula următoarele: art. 1. „Fundația Universitară «Regele Carol I», Fundația Culturală «Principele Carol» din București[10], Fundația «Regele Ferdinand I» din Iași și Institutul de Cercetări Experimentale «Regele Carol al II-lea» din Cluj formează o uniune cu numele Fundațiile Culturale Regale ale României"; art. 2: „Pe lângă Fundațiile Culturale amintite în art. 1 se înființează în București, potrivit unui statut special, și intră deopotrivă în uniune, Fundația de Literatură și Arte «Regele Carol al II-lea», cu scopul să ajute, prin toate mijloacele, dezvoltarea înaltei culturi în România"[11].

Printre directorii Fundațiilor Culturale Regale s-au remarcat: Alexandru Rosetti, Constantin Giurescu, Gheorghe Alesseanu, Dimitrie Gusti, Nicolae I. Herescu, Alexandru Tzigara Samurcaș, Frederic Popu, Octavian Neamțu. Dintre activitățile culturale de impact desfășurate sub auspiciile Fundațiilor Culturale Regale amintim: organizarea, după model occidental, de cămine și biblioteci sătești, începând cu anul 1922; organizarea, împreună cu Societatea Scriitorilor Români, a Săptămânii Cărții (1933), prilej cu care s-au acordat premii de literatură „Regele Carol al II-lea" pentru cea mai bună lucrare literară a anului[12]; sprijinirea cercetărilor sociologice din anii '30, inițiate de Dimitrie Gusti; realizarea, în colaborare cu Societatea Compozitorilor Români și Oficiul Național de Turism, a documentarului intitulat *Obiceiuri din Bucovina* (1937)[13].

[9] La editura acestei Fundații, în diferite colecții, numite în epocă „biblioteci", s-au tipărit operele clasicilor literaturii române și universale și cele ale scriitorilor consacrați și debutanți. În colecția „Scriitori români vechi și moderni" s-au reeditat operele lui Mihai Eminescu, Ion Creangă, I. L. Caragiale, B. P. Hașdeu, Ion Heliade Rădulescu. Colecția „Scriitori români contemporani" publica, deopotrivă, poezie, proză, critică literară. Într-o formă de lux au apărut ediții de *Opere complete* ale scriitorilor Tudor Arghezi, Matei Caragiale, Șt. O. Iosif, Ion Minulescu, Mihail Sadoveanu. Așezământul cultural patronat de suveran a editat „Revista Fundațiilor Regale" (1934–1947), revistă lunară de literatură, artă și cultură generală, unde au publicat toate numele mari ale literaturii acelor vremi. Sub același patronaj funcționa și Filarmonica Română. În anul 1934, regele Carol al II-lea a înființat Premiul pentru Literatură „Regele Carol II". Primii laureați au fost Tudor Arghezi și George Bacovia. Au urmat Gala Galaction, Ion Pillat, Gib Mihăescu (postum), Elena Farago, Adrian Maniu și Vasile Voiculescu. Tot din timpul lui Carol al II-lea datează și primele tentative de organizare a târgurilor și expozițiilor de carte, intitulate „Ziua cărții", ulterior „Luna cărții". Una dintre colecțiile editate de Fundația pentru Literatură și Artă „Carol al II-lea" a fost Biblioteca Enciclopedică, menită a pune la îndemâna tuturor cunoștințe și informații de înaltă popularizare a științei. Cf. www.aos.ro; colectie.jurnalul.ro.

[10] În anul 1938, în cadrul celei de a patra expoziții a echipelor regale studențești, a apărut broșura *Fundația Culturală Regală „Principele Carol" (1934–1938)*, 56 pagini, foto și text.

[11] www.rostonline.org.

[12] www.contrafort.md

[13] www.ro

BDD-A32531 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:24 UTC)

În anul 1938, unul dintre aşezămintele regale, şi anume Fundația Culturală „Principele Carol", a înființat o Regională pentru Bucovina, cu sediul la Cernăuți, Piața Unirii, nr. 3 (în acelaşi an a fost deschisă o Regională şi pentru Basarabia, condusă de Emil Gane). În conducerea acesteia intrau, ca membri de drept, Î.P.S. Mitropolit al Bucovinei, rezidentul regal, fruntaşi ai intelectualității româneşti de la Universitatea din Cernăuți şi conducătorii serviciilor administrative ale statului. Din structura de conducere a Regionalei făceau parte: Î.P.S. Mitropolit Visarion Puiu (preşedinte); Ion I. Nistor, rectorul Universității, Grigore Nandriş, preşedintele S.C.L.R.B (vicepreşedinți); Constantin Narly (director); Filaret Doboş (inspector); Ion Negură (secretar regional)[14].

Contextul politic al înființării Regionalei Bucovina a Fundației Culturale „Principele Carol" a fost marcat de instaurarea autorității monarhice a lui Carol al II-lea, regele care a oficializat cultul națiunii, dându-i o interpretare monarhistă[15]. Schimbările preconizate a reforma viața satului românesc erau susținute de Carol al II-lea, în concepția căruia reformele politice şi economice trebuiau sprijinite de o activitate de îndrumare spirituală a sătenilor, în viața de fiecare zi a acestora. Principalul obiectiv era acela al ridicării individului şi, prin aceasta, a întregii comunități, deci, prin extensie, a națiunii. Aceste idei au fost susținute prin intermediul Fundației Culturale „Principele Carol", care s-a concentrat asupra răspândirii culturii şi a științei în păturile de jos ale societății[16].

Având ca scop difuzarea culturii la sate, Fundația Culturală „Principele Carol" a investit, începând cu anul 1922, în crearea, după model occidental, de cămine şi biblioteci sătești[17]. A sprijinit reapariția revistei populare „Albina" (revistă enciclopedică populară, apărută, cu întreruperi, în perioada 1897–1937) şi a inițiat colecția „Cartea satului", care edita lucrări necesare bibliotecilor sătești. În anul 1934, prin venirea la conducere a lui Dimitrie Gusti, Fundația a devenit instrumentul principal pentru promovarea culturii în mediul rural. Sociologul formulase încă din anul 1920 obiectivele muncii de ridicare culturală a satelor, precum şi condițiile optime de organizare a ei şi propusese ca una dintre Fundațiile Culturale Regale să preia îndrumarea acesteia[18]. În viziunea sociologului, cultura era văzută ca o „facultate câştigată pentru a da omului posibilitatea de a se regăsi pe el însuşi în realitatea în care trăieşte [...]. Munca culturală nu poate năzui să

[14] D.J.S.A.N., Fond *Fundația Culturală „Regele Mihai I". Regionala Bucovina* (în continuare se va cita Fond *F.C.R.B.*), d. 1/1942, f. 214; d. 12/1942, f. 1.

[15] Antonio Momoc, *Sociologul Dimitrie Gusti, consilier de imagine?*, www.sferapoliticii.ro.

[16] Dan Jumară, *op. cit.*, p. 320–321.

[17] Peste 2 000 până în anul 1938; în anul 1944 s-a inaugurat căminul cultural cu numărul 5 000, în județul Roman, comuna Miclăuşeni. Cf. „Deşteptarea". Foaie pentru luminarea poporului. Fundația Culturală Regală „Regele Mihai I". Regionala Bucovina, Cernăuți, an II, nr. 3, 1 martie 1944, p. 1. Alături de Fundație, în crearea şi întreținerea de cămine culturale s-a implicat şi Casa Şcoalelor şi a Culturii Poporului.

[18] www.sc

BDD-A32531 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:24 UTC)

împartă tuturor aceeași cultură, ci de a da putința fiecăruia a desfășura o cultură proprie"[19].

Organizator și conducător al campaniilor de cercetări monografice, Dimitrie Gusti a obținut, în anul 1938, legiferarea Serviciului Social – instituție preocupată de cunoașterea și culturalizarea satelor, continuatoare a căminelor culturale înființate de Fundație –, prin care s-a instituționalizat cercetarea sociologică, îmbinată cu acțiunea socială practică și cu pedagogia socială. În perioada 1938–1940, intervenția socială și activitatea culturală la sate au fost operate prin intermediul Regionalelor Fundației și cele ale Institutului Social Român (instituție patronată de Dimitrie Gusti), care aveau ca scop realizarea de cercetări științifice sociale, reformarea vieții satului și schimbarea mentalității acestuia cu ajutorul instituției căminului cultural. Menirea acesteia era aceea de „a ajuta, întări și adânci acțiunile bisericii, a școlii și a autorităților de stat" în scopul realizării unei vaste opere de educație țărănească, spre a obține reforma totală a vieții satului românesc[20]. Pe de o parte se urmărea implementarea unor metode de lucru în agricultură, creșterea animalelor, construcții, igienă, iar pe de alta, păstrarea tradițiilor și desfășurarea unei susținute munci de culturalizare, cu corolarul ei firesc – schimbarea mentalităților: „având în frunte elementele cele mai întreprinzătoare ale satului, el [căminul cultural – n. n.] structurează locuitorii acestuia în perspectiva unei îndelungi campanii de organizare. În această formație, satul luptă contra prezentului său pentru a-l preschimba într-un viitor de optimă organizare. [...] Căminele solidarizează populația satului în vederea acțiunii de ridicare a lui. Sunt organe de legătură între acțiunea de sus în jos a autorităților centrale și regionale și între acțiunea de autoorganizare de jos în sus a satelor"[21].

Căminele culturale grupau, în secțiunile lor (Sanitară, a Muncii și Secția „Minte și Suflet"), „săteni aflați sub supravegherea Sfatului Căminului, autoritate socială a satului ce avea menirea să scoată în evidență problemele satului, rămase necunoscute autorităților administrative"[22]. Căminul cultural reprezenta „o instituție de înfrățire între toate forțele intelectuale din viața satului și încadrarea tuturor oamenilor din sat – după puterile lor – într-o operă de ridicare și înnoire a satului în toate laturile vieții lui și prin el însuși"[23]. Constituite ca instituții care „nu organizau satul ca o celulă independentă de viața satului și a neamului", instituții ale „satului pentru sat, dar și pentru stat"[24], căminele culturale au fost, prin activitatea social-

[19] Apud Claudia Șerbănuță, *Are un viitor biblioteca în România?*, în „Dilema veche", București, an V, nr. 215, 29 martie 2008, www.dilemaveche.ro.

[20] Ovidiu Bădina, *Cercetarea monografică concretă. Tradiții românești*, București, Editura Politică, 1971, p. 102.

[21] Dimitrie Gusti, *Participarea satelor la organizarea țării*, în „Sociologie românească", București, an III, nr. 4–6,1938, p. 104; Dan Jumară, *op. cit.*, p. 321.

[22] Octavian Neamțu, *Propuneri pentru organizarea muncii obștești în România. Experiența Fundației Regale „Principele Carol"*, în „Sociologie românească", an II, nr. 7–8, 1937, p. 317.

[23] D.J.S.A.N. Fond *F.C.R.B.*, d. 1/1942, f. 140.

[24] *Ibidem*,

BDD-A32531 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:24 UTC)

culturală pe care au desfăşurat-o, prin cercetarea monografică a satului şi prin măsurile concrete luate pe această bază, un puternic instrument de acţiune social-culturală, dar şi un mijloc prin care s-a încercat armonizarea socială la sate[25].

În Bucovina, activitatea Regionalei Fundaţiei Culturale „Principele Carol" s-a desfăşurat prin intermediul căminelor culturale, declarate instituţii de stat, în baza Legii Serviciului Social, intrată în vigoare în anul 1938. Conform acesteia, activitatea tuturor societăţilor culturale care activau în lumea satului trebuia să se încadreze în programul căminului, care avea rol de coordonare şi supraveghere, motiv pentru care o parte dintre societăţile culturale săteşti s-au transformat în cămine culturale[26].

Căminele culturale primeau autorizaţia de funcţionare şi obţineau personalitate juridică în cadrul Serviciului Social – Direcţia Căminelor (Bucureşti), în baza actelor de constituire, care cuprindeau, adunate în formulare tipizate[27], lista membrilor aleşi în structura de conducere (director, Sfatul căminului), o scurtă dare de seamă monografică asupra satului, pe baza căreia se întocmea programul de activitate, organizat pe secţii şi subsecţii (cultura sănătăţii – subsecţia Educaţie fizică; cultura muncii – subsecţiile: bunii gospodari, crescătorii de vite, bunele gospodine, edilitară etc.; secţia pentru cultura minţii şi a sufletului – subsecţiile cursuri ţărăneşti, a bunilor cititori şi ascultători de radio, subsecţia muzicală, a şezătorilor, sfatul de împăciuire; secţia teatrală), harta localităţii[28].

Un rol important în cadrul căminului cultural îl avea biblioteca, pe care Regionala avea grijă să o înzestreze periodic cu cărţi, solicitate de la Casa Şcoalelor şi a Culturii Poporului din Bucureşti sau de la alte instituţii culturale

[25] Ovidiu Bădina, *op. cit.*, p. 103.

[26] De exemplu Societatea culturală „Binevoitorul" din Lisaura, judeţul Suceava (înfiinţată în 1907), s-a transformat în cămin cultural, în adunarea generală din 16 iulie 1939, conform Legii Serviciului Social. Cf. D.J.S.A.N., Fond *F.C.R.B.*, d. 6/1943, f. 48.

[27] Fundaţia emitea formulare tipizate de constituire (sau reorganizare), de bugete, de statute referitoare la căminele culturale. Instrucţiunile referitoare la înfiinţarea de cămine culturale şi cele referitoare la organizarea cursurilor ţărăneşti se regăseau în broşurile: *Instrucţiuni pentru înfiinţarea, organizarea şi conducerea căminelor culturale* şi *Plan de lucru pentru cursurile ţărăneşti*. S-au emis şi formulare de procese verbale de inspecţie, care erau trimise inspectorilor judeţeni şi îndrumătorilor de plasă, pentru a le avea ca îndreptar la inspecţiile ce trebuiau făcute căminelor culturale. Regionala îşi avea Depozitul regional pentru registre şi imprimate la Librăria „Cultura Bucovinei", Cernăuţi, Piaţa Unirii, nr. 2. Corespondenţa căminelor săteşti şi orăşeneşti (fiecare cămin avea ştampilă proprie) se efectua cu căminele judeţene care, la rândul lor, transmiteau datele Regionalei. Cf. D.J.S.A.N., Fond *F.C.R.B.*, d. 1/1942, f. 34, 117, 123, 124; d. 5/1942, f. 32.

[28] *Ibidem*, d. 1/1939, f. 4 şi urm. Formularul tipizat privind *Scurtă dare de seamă monografică a satului* cuprindea următoarele rubrici: cadrul cosmologic (date geografice despre sat); cadrul biologic (originea etnică a populaţiei, bolile existente, modalităţi de hrană); cadrul istoric; cadrul psihic; manifestări spirituale, economice, juridice-morale, administrative; unităţi sociale; tabloul tuturor bibliotecilor, instituţiilor publice, societăţilor particulare şi individuale; tabloul fiilor satului ce s-au ridicat în ierarhii sociale superioare şi care locuiesc departe de locul natal; tabloul tuturor instituţiilor publice şi particulare, al societăţilor şi organizaţiilor culturale, sportive, religioase, ştiinţifice, de binefacere, premil[illegible] din localitate.

BDD-A32531 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:24 UTC)

(Regionala avea propriul depozit de cărți, la Librăria „Ostaşul Român" din Cernăuți)[29].

Căminele culturale erau inspectate periodic, de către inspectorii județeni şi îndrumătorii de plasă, care întocmeau procese-verbale de inspecție, trimise către căminul cultural județean, Serviciului Presei şi Propagandei, Regionalei, Guvernământului[30]. Bugetele erau alcătuite de căminele culturale (sumele erau aprobate în adunarea generală), prin completarea unor formulare tipizate (existau asemenea formulare şi pentru întocmirea contului de gestiune), care erau înaintate Regionalei, Fundația urmând a da forma definitivă a veniturilor[31].

În primii doi ani de funcționare, Regionala Bucovina a Fundației Culturale „Principele Carol" a procedat la organizarea de cămine culturale județene, orăşeneşti şi comunale (aproape 600 de cămine culturale, după cum reiese din *Darea de seamă* din iunie 1942)[32]; în mai 1939 a organizat la Cernăuți un concurs de coruri țărăneşti ce aparțineau căminelor culturale, cele mai bine pregătite participând la congresul căminelor culturale din iunie 1939, desfăşurat la Bucureşti; în august 1939, Regionala a organizat, la Câmpulung şi Fundu Moldovei, cursuri speciale pentru pregătirea directorilor de cămin şi a tineretului intelectual, „ca să se poată încadra în opera Serviciului Social" şi a contribuit la organizarea campaniei monografice desfăşurată în plasa Gura Humorului (județul Câmpulung); în 1939–1940 a organizat o Şcoală Superioară Țărănească la Roşa–Stânca[33].

În timpul ocupației sovietice (28 iunie 1940 – 9 iulie 1941), Regionala şi-a întrerupt activitatea, întrucât membrii din conducerea acesteia au fost nevoiți să se refugieze. Căminele culturale din județele rămase româneşti şi-au desfăşurat activitatea mai mult sub supravegherea conducătorilor căminului cultural județean,

[29] *Ibidem*, d. 1/1942, f. 132.

[30] La 1 iulie 1942, de pildă, Nicolae Oancea, inspector al Fundațiilor Culturale Regale, a inspectat Căminul cultural orăşenesc central „Soare Răsare" (Storojineț), condus de T. Zegrea, constatând că acesta poate fi considerat un model pentru activitatea desfăşurată. Inspectorul a constatat ordine în registre, „orânduirea bună a muncii practice", „preocupări serioase pentru realizările culturale" şi buna activitate a corurilor, secției teatrale, a bibliotecii. A apreciat tenacitatea cu care se urmărea obținerea unui local. Cf. D.J.S.A.N., Fond *F.C.R.B.*, d. 1/1942, f. 130. În cazul în care se constatau nereguli în funcționarea căminelor (cum s-a întâmplat, de pildă, în septembrie 1943, în județul Câmpulung) în urma inspecțiilor, situația fiecărui cămin era reexaminată, solicitându-se date referitoare la înființarea căminului, numărul de membri, dacă are sediu, bibliotecă, darea de seamă asupra activității desfăşurate în anul în curs, fondurile de care dispune, propuneri şi sugestii în legătură cu funcționarea instituției. Cf. D.J.S.A.N., Fond *F.C.R.B.*, d. 1/1943, f. 14.

[31] Căminele trebuiau să realizeze şi venituri proprii (cotizații, venituri obținute din susținerea şezătorilor şi a altor manifestări, venitul librăriei căminului, donații şi ajutoare, subvenții, colecte, venitul cooperativei căminului, din vânzarea produselor terenului agricol administrat, diverse taxe). Cf. *Ibidem*, d. 1/1939, f. 15; d. 7/1943, f. 3, 8.

[32] Lista căminelor culturale județene şi orăşeneşti din Bucovina, cu structura de conducere a acestora, se regăseşte la D.J.S.A.N., Fond *F.C.R.B.*, d. 1/1942, f. 214–217.

[33] *Ibidem*,

BDD-A32531 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:24 UTC)

împrejurările politice interne şi externe neîngăduind acestor instituţii să desfăşoare o activitate mai importantă pe tot cuprinsul provinciei.

La nivel central Fundaţia, care şi-a schimbat denumirea în Fundaţia Culturală Regală „Regele Mihai I" (director – Octavian Neamţu), şi-a continuat activitatea. La 30 iunie 1941 a elaborat o serie de măsuri privitoare la organizarea unei „acţiuni culturale" în Basarabia şi nordul Bucovinei, prin intermediul unor echipe de voluntari (medici, ingineri, profesori, agronomi, medici veterinari, teologi, cooperatişti), conduse de către un delegat al Fundaţiei. Scopul acestei campanii de culturalizare, preconizată a se desfăşura pe o perioadă de trei luni de zile, era acela de a rezolva „nevoile grabnice sanitare, economice, spirituale" ale populaţiei. Pentru perioada următoare, Fundaţia avea în vedere o acţiune permanentă de culturalizare, prin căminele culturale, şcolile ţărăneşti şi cele pentru pregătirea conducătorilor de cămine; înfiinţarea de noi cămine culturale; publicarea unor gazete („Cuvânt Moldovenesc", „Gazeta Bucovinei") şi distribuirea de ziare din capitală („Cuvântul Mareşalului către săteni", „Albina"); editarea de cărţi, broşuri şi calendare („Cartea Satului", Biblioteca „Albina"); organizarea de tabere de premilitari (voluntare sau obligatorii). Vicepreşedintele Consiliului de Miniştri, Mihai Antonescu, căruia i-au fost înaintate aceste propuneri, a fost în principiu de acord cu acţiunile prevăzute de Fundaţie[34].

La 10 ianuarie 1942, Fundaţia a organizat la Bucureşti o întâlnire cu reprezentanţii Regionalelor din ţară pentru a analiza situaţia căminelor culturale şi a sediilor acestora, organizarea, în cadrul căminelor culturale judeţene, a muncii de război şi propagandă pentru Împrumutul Reîntregirii, identificarea căminelor care au nevoie de ajutorul Fundaţiei, extinderea cursurilor ţărăneşti şi organizarea unor şcoli superioare ţărăneşti în judeţe, discutarea proiectului de buget pentru anul 1942, raporturile Regionalelor cu autorităţile locale[35]. În acelaşi an s-a emis Legea şi Regulamentul Fundaţiei cu privire la înfiinţarea, organizarea şi conducerea căminelor culturale[36].

După reinstalarea administraţiei româneşti în Bucovina, Fundaţia Culturală Regală „Regele Mihai I" şi-a redeschis Regionala, „din necesitatea renaşterii culturale a satelor noastre"[37]. Regionala a participat, alături de alte instituţii, la acţiunea de refacere a patrimoniului cultural al Bucovinei, distrus în perioada ocupaţiei sovietice. Intrarea României în războiul împotriva U.R.S.S. şi intensificarea propagandei naţionale împotriva bolşevismului au influenţat şi activitatea Regionalei, care şi-a propus să contribuie la „întărirea patriotismului românesc" şi a „muncii de război". Din februarie 1943 a apărut, bilunar, la Cernăuţi, revista „Deşteptarea. Foaia pentru luminarea poporului. Fundaţia Culturală Regală

[34] Pavel Moraru, *Bucovina sub regimul Antonescu (1941–1944)*, vol. II, *Politică. Învăţământ. Cultură*, Chişinău, Editura Prut Internaţional, 2007, p. 32–33.

[35] D.J.S.A.N., Fond *F.C.R.B.*, d. 1/1941, f. 212.

[36] *Ibidem*, d. 1/1943, f. 72.

[37] Pavel M

BDD-A32531 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:24 UTC)

«Regele Mihai I». Regionala Bucovina", organ de propagandă al Regionalei Căminelor Culturale din Bucovina (1 februarie–15 februarie 1943 – 15 martie 1944)[38].

Adunarea generală de reconstituire a Regionalei, convocată prin ordinul Fundației nr. 14 714/30 mai 1942, s-a desfășurat la 8 iunie 1942, în prezența reprezentantului Fundației, prof. univ. Constantin N. Tomescu, a delegaților acesteia pentru organizarea căminelor culturale și a oficialităților locale: Î.P.S. Mitropolitul Tit Simedrea al Bucovinei, generalul Corneliu Calotescu (guvernatorul Bucovinei), colonelul Tiberiu Turturescu (reprezentantul generalului Dimitrie Carlaonț, comandantul Diviziei a VIII-a Infanterie), Dimitrie Galiș (primarul municipiului Cernăuți), Cristea Otin (rectorul Politehnicii „Gheorghe Asachi" din Cernăuți), Vasile Lochiță (decanul Facultății de Teologie din Cernăuți), Ilie Hudescu (prim-președintele Curții de Apel), N. C. Enescu (inspector general al învățământului primar), Alexandru Ieșan, Valeriu Iordăchescu, Milan Șesan, Octavian Lupu, Ilie Vișan, Ștefan Bidnei ș. a. Lucrările adunării s-au desfășurat sub președinția Î.P.S. Mitropolitul Tit Simedrea al Bucovinei, care și-a exprimat speranța că activitatea cultural-națională se va desfășura „nu dintr-o obligație formală, oficială, ci dintr-o obligație a conștiinței de român, ca să se facă o operă temeinică", în condițiile în care „satul trebuie luminat și chiar însănătoșit, ca să poată ține piept barbariei de astăzi a bolșevismului [...]". Guvernatorul Bucovinei, generalul Corneliu Calotescu a subliniat importanța Fundațiilor Culturale Regale în opera de ridicare culturală a vieții satului, într-o „societate cu un popor ignorant, jos, cu o cultură desăvârșită sus și o categorie de semidocți la mijloc". Pornindu-se de la ideea ca activitatea Regionalei trebuia să se facă după un plan bine studiat „și cu hotărâre împlinit", așa cum afirma colonelul Ioan Mânicuță, comandant al Inspectoratului de Jandarmi, era invocată „colaborarea unită a tuturor intelectualilor din sat" și implicarea instituțiilor culturale în opera de sprijinire a activității Regionalei[39].

În cadrul adunării de reconstituire a Regionalei, N. C. Enescu, membru numit în Comitetul Regionalei, a prezentat *Darea de seamă* asupra activității Regionalei de la înființare până în momentul desfășurării adunării, Ștefan Bidnei a supus adunării spre aprobare proiectul de buget al Regionalei pe anul 1942, alcătuit de comitetul interimar de organizare a Regionalei, pe baza subvențiilor provenite de la Fundație și Guvernământul Bucovinei sau din donații și au fost organizate structurile de conducere, prin constituirea Sfatului Regionalei (acesta cuprindea două categorii de membri: numiți și cooptați – în număr de 24 și cei de drept – președinții de onoare și activi ai căminelor culturale, președintele căminului cultural orășenesc central Cernăuți); a delegației permanente a Sfatului Regionalei (din care făceau parte: generalul Corneliu Calotescu, guvernatorul Bucovinei –

[38] D.J.S.A.N., Fond *F.C.R.B.*, d. 14/1943, f. 16; „Suceava". Anuarul Muzeului Județean, XVI, 1989, p. 98.

[39] D.J.S.A

BDD-A32531 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:24 UTC)

preşedinte (ulterior, Corneliu I. Dragalina); Dimitrie Carlaonţ, Otin Cristea, Vasile Lochiţă şi delegatul Î.P.S. Mitropolit al Bucovinei, Vasile I. Vască – vicepreşedinţi; Constantin N. Tomescu – director regional; Ştefan Bidnei – secretar regional; Milan Şesan – director de studii; N. C. Enescu – inspector regional, înlocuit cu Emil Boca, fost inspector general şcolar[40] şi un număr de şapte membri – Ilie Vişan, Tudor Popescu, Octavian Lupu, I. Popescu-Greaca, I. I. Iliescu, V. Finichiu, N. Costăchescu) şi a Comisiei de cenzori (Pavel Chihaia, Alexandru Gheorghiu, Ioan Bileţchi, Gavril Baranai, Eugen Nesciuc).

La finalul dezbaterilor, după citirea telegramelor omagiale adresate M.S.R. Regele Mihai, mareşalului Ion Antonescu şi directorului general al Fundaţiei Culturale Regale „Regele Mihai I", preşedintele adunării, Î.P.S. Mitropolit Tit Simedrea, a făcut câteva propuneri legate de activitatea viitoare a Regionalei care, prin căminele culturale pe care le coordona, trebuia „să redreseze din punct de vedere sufletesc populaţia satelor în acest timp de război", într-o colaborare temeinică cu celelalte instituţii culturale, prin implicarea tuturor „elementelor mai răsărite din viaţa satelor", în special preoţi şi învăţători[41].

După reconstituirea Regionalei, au fost primite telegrame de felicitare din partea mareşalului Ion Antonescu şi a lui Octavian Neamţu, directorul general al Fundaţiei Culturale Regale „Regele Mihai I"[42]. În urma adresei din 10 iunie 1942, prin care Regionala trimitea Fundaţiei documentele de reconstituire, aceasta a răspuns, la 19 iunie 1942, aprobând bugetul şi componenţa organelor de conducere[43].

Activitatea de reconstituire a Regionalei Bucovina a fost reflectată şi în presa vremii, ziarul „Bucovina"[44] publicând cuvântările susţinute de Î.P.S. Mitropolit Tit Simedrea al Bucovinei, generalul Corneliu Calotescu, guvernatorul Bucovinei şi Constantin N. Tomescu, directorul Regionalei. Redacţia sublinia faptul că „Fundaţiile Culturale Regale, în misiunea loc culturală, au pus temelie durabilă pentru zidirea sufletească a sătenilor din această parte de nord a ţării, unde puhoiul bolşevic a vrut să nimicească tot ce au clădit strămoşii noştri cu trudă"[45].

În şedinţa Comisiei interimare a Regionalei, din 27 mai 1942, s-a hotărât convocarea unei adunări generale pentru dezbaterea dării de seamă a constituirii acesteia[46]. Ca urmare a acestei întruniri, la 15 iunie 1942 s-au desfăşurat lucrările primei şedinţe a delegaţiei permanente a Regionalei Bucovina, ţinute sub preşedinţia guvernatorului Bucovinei, Corneliu Calotescu, cu următoarea ordine de

[40] *Ibidem*, d. 1/1944, f. 13.
[41] *Ibidem*, d. 1/1942, f. 157–164.
[42] *Ibidem*, d. 1/1942, f. 155–156.
[43] *Ibidem*, d. 1/1942, f. 133.
[44] „Bucovina". Ziar de afirmare românească, a apărut la Cernăuţi, în perioada 1941–1944. Cf. „Suceava". Anuarul Muzeului Judeţean, XVI, 1989, p. 96.
[45] D.J.S.A.N. Fond *F.C.R.B.*, d. 1/1942, f. 166.
[46] *Ibidem*,

BDD-A32531 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:24 UTC)

zi: verificarea procesului verbal de la Adunarea generală a Regionalei, reactivarea căminelor culturale județene și orășenești, colaborarea între biserică, școală și administrație pe tărâm cultural, editarea unei reviste de știință populară, sediul Regionalei și biroul acesteia[47]. La 14 august 1942 a fost convocată delegația permanentă care a verificat activitățile Regionalei, a întocmit un referat asupra organizării căminelor culturale și a readus în discuție problema publicării unei reviste de știință populară, a raportului cu societățile de inițiativă particulară și a sediului instituției[48]. În același an s-au făcut propuneri pentru numirea de inspectori județeni ai căminelor culturale din Regionala Bucovina: I. V. Goraș, inspector școlar de circumscripție – județul Cernăuți; Ioan Duzinschi, inspector școlar de circumscripție – județul Hotin; Lazăr Ștefănescu, inspector școlar de circumscripție – județul Storojineț; Alexandru Pavelescu, profesor – județul Rădăuți; Teofil Șandru, inspector școlar județean – județul Câmpulung; Ilarion Berezinschi, profesor – județul Suceava[49].

În privința sediului Regionalei, aceasta a primit, provizoriu, o clădire în sediul Comitetului de Patronaj al municipiului Cernăuți, str. Iancu Flondor, nr. 11[50]. Referitor la obținerea de sedii pentru căminele culturale, Fundația a adresat cereri Guvernământului Bucovinei – Direcțiunea Românizării, solicitând clădiri intrate în patrimoniul statului. Regionala, la rândul ei, a solicitat Subsecretariatului de Stat al Românizării, Colonizării și Inventarului – Centrul Național de Românizare, în mai multe rânduri, să i se acorde, prin vânzare, unele imobile aflate în patrimoniul statului (fostele case naționale ale evreilor, ucrainenilor și germanilor)[51]. Din anul 1943 au început demersurile necesare de dobândire a proprietății definitive asupra imobilelor expropriate (clădiri și teren), revendicate de căminele culturale, în formula obținerii acestora prin licitație. Acestea urmau să intre în posesia Fundației, rămânând însă în proprietatea statului[52].

Din anul 1943 acțiunile culturale ale Fundației s-au intensificat. La 15 mai 1943, directorul general al acesteia, Octavian Neamțu, alături de directorii căminelor culturale județene, delegați ai societății ASTRA, ai Oficiului „Muncă și Lumină", delegați ai Ministerului Propagandei Naționale, au participat la o consfătuire, în prezența primului ministru Mihai Antonescu, pe tema ridicării conștiinței naționale a satului și orașului. La 23 iunie 1943 au fost convocate organele de conducere ale căminelor județene și sătești din Bucovina, pentru a se lua măsuri de intensificare a activității căminelor culturale, iar la 11 iulie 1943, sub

[47] *Ibidem*, d. 1/1942, f. 146.

[48] *Ibidem*, d. 1/1942, f. 110.

[49] *Ibidem*, d. 1/1942, f. 199. Din anul 1941, în Guvernământul Bucovinei au fost incluse și județele Dorohoi și Hotin. Căminele culturale care funcționau în aceste județe intrau în subordinea Regionalei Bucovina a Fundației Culturale Regale „Regele Mihai I".

[50] D.J.S.A.N., Fond *F.C.R.B.*, d. 1/1942, f. 146–148.

[51] *Ibidem*, d. 1/1942, f. 18, 56; d. 1/1943, f. 15.

[52] *Ibidem*,

BDD-A32531 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:24 UTC)

preşedinţia generalului Corneliu I. Dragalina, guvernatorul provinciei, s-au desfăşurat lucrările adunării generale a Regionalei[53]. Ulterior, la 3 octombrie 1943, s-a organizat, la Rădăuţi, sub patronajul guvernatorului Bucovinei, un Congres regional al căminelor culturale, la care au participat Dimitrie Carlaonţ, comandantul Diviziei a VIII-a Infanterie – Cernăuţi, reprezentanţi ai instituţiilor din Cernăuţi, tineret şcolar şi extraşcolar, reprezentanţi ai căminelor culturale. În cadrul programului a fost inclus şi concursul de port, cântec şi joc românesc, organizat de Regională, cu sprijinul Prefecturii judeţului, juriul hotărând tipărirea lucrărilor corale ale compozitorilor bucovineni pentru a le pune la îndemâna organizaţiilor culturale de la sate, în vederea organizării de şcoli de dirijori de coruri populare[54].

În perioada 24–26 octombrie 1943 s-a desfăşurat, la Craiova, Congresul general al căminelor culturale din ţară, la care au participat conducătorii Regionalelor Fundaţiei, reprezentanţi ai căminelor culturale judeţene, săteni de la cele mai bune cămine culturale, coruri ţărăneşti, echipe de dansuri populare. Din partea Bucovinei a participat o delegaţie formată din reprezentanţi ai Căminului cultural judeţean Cernăuţi şi ai şcolilor ţărăneşti. Directorul Regionalei, Constantin N. Tomescu, a prezentat un referat despre activităţile căminelor culturale din Bucovina[55].

Delegaţia permanentă a Regionalei Bucovina a hotărât, în şedinţa din 17 decembrie 1943, organizarea unui Congres regional al căminelor culturale din Bucovina (care urma să-şi ţină lucrările în martie 1944, la Suceava), cu scopul de a analiza toate problemele culturale care privesc satele bucovinene, de a coordona munca culturală la sate, „de a putea scula glasul ţărănimii încadrate în căminele culturale [...] şi de a se întări rândurile celor care cred că mijlocul de căpetenie pentru ridicarea satului pe toate tărâmurile culturale este căminul cultural”[56]. La congres trebuiau să participe câte un „plugar luminat” şi fruntaş din fiecare cămin, zece intelectuali, care activau în cadrul căminelor, din fiecare judeţ, în total 500 participanţi. Lucrările urmau să se desfăşoare pe durata a două–trei zile, sub auspiciile guvernului (care a aprobat şi cheltuielile necesare). A fost alcătuit un proiect de program, care cuprindea mesajele de salut din partea autorităţilor provinciei, Fundaţiei, Regionalei şi căminelor judeţene, referate privitoare la *Organizarea muncii culturale*, *Formarea elitelor ţărăneşti*, *Formarea elitelor conducătoare*, *Colaborarea factorilor de conducere cu sătenii*, *Datoriile şi drepturile fiilor satului*, *Obligaţiile salariaţilor publici faţă de sat şi săteni*, *Rostul şi însemnătatea cercetării monografice pentru căminul cultural*. În programul congresului era inclus şi un concurs regional de cântec, joc şi port românesc, un

[53] *Ibidem*, d. 3/1943, f. 32; d. 6/1943, f. 20.

[54] *Ibidem*, d. 14/1943, f. 16; „Bucovina”. Ziar de afirmare românească, Cernăuţi, an III, nr. 701, 3 octombrie 1943, p. 1.

[55] D.J.S.A.N. Fond *F.C.R.B.*, d. 14/1943, f. 4, 128, 149, 151, 152, 234.

[56] *Ibidem*,

BDD-A32531 © 2010 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:24 UTC)

parastas pentru eroi, deliberarea asupra referatelor susținute și votarea unei moțiuni[57]. Din cauza reocupării provinciei de către trupele sovietice, acest congres n-a mai avut loc.

Referitor la relațiile Regionalei cu autoritățile locale, aceasta s-a bucurat de o largă înțelegere din partea Guvernământului Bucovinei și a personalităților culturale și administrative ale provinciei. La 23 iulie 1942, Subsecretariatul de Stat al Educației Extrașcolare a solicitat un raport privind situația căminelor culturale de orice proveniență, pentru a se face o evidență a instituțiilor în subordinea cărora funcționau căminele culturale (Regională, prefecturi, primării, diverse societăți particulare) și a sediilor acestora (proprietate sau chirie). Regionala a trimis copia acestui ordin la Fundație, specificând faptul că denumirea de cămin cultural nu revine decât organizațiilor dependente de Fundație și i-a cerut acesteia să lămurească problema cu Subsecretariatul ce a emis ordinul, pentru a nu se crea confuzii[58]. Amintim și despre colaborarea Regionalei cu Cercul de studii pentru funcționari din Guvernământul Bucovinei, condus de V. Florescu (secretar general al Guvernământului), care a solicitat Fundației, prin Regionala Bucovina, cărți pentru biblioteca Secției culturale a Cercului (desființată în timpul ocupației sovietice)[59]. Regionala Bucovina a emis o circulară către căminele culturale județene, în 1942, prin care făcea cunoscută adresa Directoratului Afacerilor Administrative al Guvernământului Bucovina referitoare la organizarea unor ședințe săptămânale în cadrul căminelor culturale sau la cursurile școlilor țărănești și ale șezătorilor culturale în care sătenii să fie informați cu privire la diverse legiuiri. Căminelor li se solicita întocmirea unor liste cu decretele-legi, decizii și ordonanțe emise de guvern, iar gazeta „Deșteptarea", organul publicistic al Regionalei, trebuia să-și deschidă o rubrică în acest scop[60]. Regionala era rugată să înlesnească, prin căminele sale, ideea C.E.C.-ului și a depunerii pe libret[61].

Una dintre principalele activități ale Regionalei în perioada 1941–1944 a fost aceea a reactivării căminelor culturale orășenești și județene[62] și a înființării altora. Constantin N. Tomescu, directorul Regionalei, a propus simplificarea procedurii, așa încât, la 18 iunie 1942, Fundația a adresat Regionalei o circulară prin care a autorizat-o pentru a acorda tuturor căminelor culturale nou înființate și reorganizate autorizația provizorie de funcționare, urmând ca autorizația definitivă prin care căminele culturale primeau personalitate juridică să fie dată numai de Fundație. Regionala avea obligația de a trimite la București actele de constituire ale fiecărui

[57] *Ibidem*, d. 1/1939, f. 32–37; d. 9/1942–1943, f. 2.
[58] *Ibidem*, d. 10/1942, f. 101.
[59] *Ibidem*, d. 1/1942, f. 32.
[60] *Ibidem*, d. 1/1942, f. 20, 23.
[61] *Ibidem*, d. 1/1942, f. 83.
[62] Alături de căminele culturale organizate de Regională, în provincie funcționau și cămine culturale organizate de autoritățile locale, cu sprijinul Ministerului Propagandei Naționale și cele aparținând S.C.L.

BDD-A32531 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:24 UTC)

cămin cultural[63], care conțineau și un formularul referitor la mica monografie a satului, pe care se punea un accent deosebit. Actele de constituire se completau în patru formulare, care erau trimise Fundației, Regionalei, căminului cultural județean, iar un exemplar, verificat și avizat de Regională, se restituia căminului. De asemenea, trebuia completat și formularul ce privea bugetul instituției, care era alcătuit pe baza subvențiilor acordate Regionalei de către Prefectura de județ, conform dispozițiilor Ministerului Afacerilor Interne, de Fundație, a cotizațiilor membrilor și a donațiilor[64]. Căminele nu puteau primi autorizație de funcționare decât dacă aveau cel puțin 50 de membri; activitatea trebuia organizată pe secțiuni, fiind întocmite programe de lucru pentru fiecare secție și subsecție; localitatea unde funcționa căminul urma să fie împărțită pe sectoare de muncă. Corespondența căminelor culturale cu Fundația se realiza prin intermediul Regionalei, iar presa locală trebuia să reflecte activitatea acestora, prin publicarea dărilor de seamă, Fundația urmând să primească publicațiile în care apar aceste dări de seamă[65].

Căminele culturale funcționau în baza art. 28, 53, 105 din *Instrucțiuni pentru aplicarea statutului Legii și Regulamentului Fundațiilor Culturale Regale* și a Ordinului nr. 4826/6 martie 1942, de reorganizare a căminelor culturale[66], care prevedeau că activitatea și administrația acestora era controlată de către organele Regionalei și ale Fundației; în structura de conducere a căminelor figura postul de președinte de onoare, ales de adunarea generală dintre personalitățile cu merite deosebite pentru comună, aprobat de Fundație cu avizul căminului județean; directorii erau numiți de Regională, iar președinții erau aleși de adunarea generală[67]. În privința Sfatului căminului cultural, exista un statut pentru întregirea acestuia, numirea de noi persoane făcându-se cu acordul Regionalei[68]. Structura de organizare a căminelor culturale era următoarea: căminul cultural județean (condus de prefectul județului – președinte activ, protoiereu – președinte de onoare, sfatul, compus din șefii tuturor autorităților din județ) îndruma și organiza căminele orășenești și sătești. Căminele erau obligate să raporteze lunar despre întreaga activitate, să țină adunări generale anuale, ale căror lucrări trebuiau să fie trimise Regionalei, iar lunar erau obligate să trimită căminului județean un raport de activitate.

Teofil Șandru, inspector școlar al școlilor primare din județul Câmpulung, a adresat prefectului județului, în 1942, un referat în care a făcut o scurtă privire istorică a instituțiilor culturale din județ, propunând reorganizarea imediată a căminelor culturale, având în vedere că sunt singurele instituții culturale din județ, întocmirea unor programe de activitate și identificarea unor mijloace de acțiune în

[63] D.J.S.A.N., Fond *F.C.R.B.*, d. 1/1942, f. 115.
[64] *Ibidem*, d. 1/1942, f. 193.
[65] *Ibidem*, d. 1/1942, f. 115.
[66] *Ibidem*, d. 10/1942, f. 50.
[67] *Ibidem*, d. 4/1943, f. 79, 83, 89.
[68] *Ibidem*,

BDD-A32531 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:24 UTC)

cadrul căminelor județene: tipărirea unei foi săptămânale pentru săteni, cu știri, inclusiv cele despre teatrele de luptă, pagina agricolă, a bisericii, școlii, tineretului, economică, a sănătății; înființarea, în cadrul căminelor județene, a unei echipe de conferențiari; redeschiderea bibliotecilor județene[69].

Pentru stimularea acțiunilor de culturalizare a satelor, un rol important în cadrul căminelor era acordat bibliotecii, școlilor de cadre și celor țărănești. Având în vedere faptul că unele biblioteci populare au fost distruse de „molima comunistă", căminele culturale solicitau guvernatorului Bucovinei ajutoare pentru refacerea acestora. Prin adresa Fundației – Serviciul Bibliotecii (condus de Emanoil Bucuța), căminele culturale județene din Bucovina au fost informate de faptul că Ministerul Propagandei Naționale, conform deciziei mareșalului Ion Antonescu, va înzestra cu biblioteci orașele și o bună parte a satelor provinciilor dezrobite. În acest sens, Fundația a solicitat Regionalei să trimită un raport asupra bibliotecilor publice existente la momentul cedării provinciei și starea în care se aflau și o situație a căminelor culturale care au fost reorganizate și cărora li se puteau trimite biblioteci. Fundația își lua angajamentul de a rezolva problemele legate de: buget, local (care trebuia să fie corespunzător și să asigure primirea unui număr mare de cititori, organizarea de expoziții, cursuri pentru bibliotecari). În privința numirii bibliotecarilor, aceasta se făcea de către Fundație, pe baza propunerilor locale – condiția era să fie etnic român, să aibă licența în Litere (pentru orașe) sau să fie absolventul unui curs de bibliotecari (pentru sate) și să nu aibă funcții în altă parte. În 1943, Ministerul Propagandei Naționale a dăruit biblioteci căminelor din județele: Câmpulung Moldovenesc (30 de cămine au primit biblioteci); Rădăuți (26); Suceava (27); Storojineț (12)[70]. În biblioteci intrau gratuit publicațiile: „Albina", „Foaia Cetitorului", „Foaia cărții", „Cuvântul Mareșalului către săteni", „Bucovina literară", „Sănătatea", „Deșteptarea", „Ogorul românesc"[71]. Din Darea de seamă a Sfatului cultural al căminului „Trei culori" din Cernăuți – suburbia Clocociuca, aflăm că biblioteca căminului avea, în 1943, 811 cărți românești înregistrate, cu fișe după autor și conținut, 500 volume germane, neînregistrate, 600 volume donate de Ministerul Propagandei Naționale[72]. În urma acțiunii de propagandă națională în Bucovina, în perioada 1941–1942, au fost create 206 biblioteci sătești (82 400 volume); 210 comune au fost frecventate de 210 biblioteci mobile (17 000 cititori); a fost distribuit un milion de exemplare din ziarul „Bucovina" (10 exemplare zilnic, în fiecare comună) și 250 000 exemplare din publicația „Cuvântul Mareșalului către săteni"[73].

[69] Ca urmare a acestui demers, la 16 martie 1942 a fost reactivat căminul cultural județean din Câmpulung. Cf. D.J.S.A.N., Fond *F.C.R.B.*, d. 2/1942, f. 30–35.

[70] *Ibidem*, d. 1/1942, f. 195–197; d. 5/1942, f. 7, 100; d. 1/1943, f. 34; d. 3/1943, f. 68; d. 6/1943, f. 24.

[71] *Ibidem*, d. 1/1943, f. 10; d. 4/1943, f. 22.

[72] *Ibidem*, d. 7/1943, f. 43.

[73] *Ibidem*,

BDD-A32531 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:24 UTC)

La 24 octombrie 1943, la Congresului general al căminelor culturale din ţară, desfăşurat la Craiova (24–26 octombrie 1943), directorul Regionalei, Constantin N. Tomescu, a afirmat că în Bucovina funcţionau 415 cămine culturale; în medie, fiecare judeţ avea peste cinci mii de membri activi. În privinţa sediilor, 34 cămine aveau local propriu, 57 au fost primite de la Centrul Naţional de Românizare, 209 cămine îşi desfăşurau activitatea în şcoli, iar restul prin diferite case. Au fost distribuite 206 biblioteci, dăruite de Ministerul Propagandei Naţionale, care au completat nevoile vechilor biblioteci (259 la număr)[74].

În stabilirea direcţiilor de activitate ale căminelor, se avea în vedere ideea că „de la cămin pot porni toate ideile bune şi folositoare pentru ridicarea satelor şi oraşelor pe toate tărâmurile culturale". Programele de activitate aveau o tematică variată, de la susţinerea de conferinţe, organizarea Şcolii Ţărăneşti de Agricultură, audiţii de radio, până la organizarea de hore populare şi implicarea în rezolvarea problemelor economice ale sătenilor, prin sprijinul moral şi material al cooperativelor. În acest sens, se acorda atenţie realizării unei colaborări strânse între biserică, şcoală şi administraţie „pentru ridicarea satelor şi oraşelor prin cămine culturale", organizării/reorganizării bibliotecilor, editării unor broşuri cu sfaturi pentru ţărani şi a unei reviste de ştiinţă cu informaţii care să-i intereseze pe săteni, tipărite în condiţii tehnice cât mai bune, în regie proprie, în atelierele litografice ce urmau a fi înfiinţate la Cernăuţi (pentru obţinerea fondurilor necesare se propunea stabilirea unei Zile a Culturii), a stimulării conştiinţei naţionale („pentru educaţia naţionalistă este nevoie de a se crea şi la cămine, ca şi la şcoli, câte un colţ al eroilor, iar pentru deportaţi, un colţ de onoare"). Căminele culturale erau solicitate să contribuie la „întărirea patriotismul românesc" şi a „muncii de război"[75], în condiţiile intrării României în războiul împotriva U.R.S.S. şi a intensificării propagandei naţionale împotriva bolşevismului. În acest sens se făcea un apel către intelectuali să continue „tradiţia veche de activitate culturală depusă pe altarul intereselor naţionale şi să stea în mijlocul poporului, îndrumându-l pe calea mântuirii şi înălţării"[76]. La sate, în „casa căminului se va concentra toată viaţa culturală şi gospodărească a satului", iar la oraşe casele căminelor trebuiau să fie „adevărate palate culturale pentru desfăşurarea activităţii pe toate tărâmurile culturale ale oraşului"[77]. Căminele culturale patronate de Regională erau văzute ca cele mai bune instituţii „pentru formarea unui om integru", iar preocupările Regionalei erau apreciate ca fiind definitorii pentru „salvarea şi ridicarea satelor"[78].

Tipurile de activităţi prin care s-au remarcat căminele culturale erau cele încadrate în programul Fundaţiei şi al Regionalei: adunări publice (unde erau

[74] *Ibidem*, d. 14/1943, f. 15. De pildă, în judeţul Rădăuţi existau 43 de cămine (cu 7 400 membri), care dispuneau de 26 biblioteci, cu 15 750 cărţi. Cf. *Ibidem*, d. 3/1943, f. 31–32.

[75] *Ibidem*, d. 4/1942, f. 34; d. 10/1942, f. 51.

[76] *Ibidem*, d. 6/1943, f. 60.

[77] *Ibidem*, d. 1/1942, f. 70.

[78] *Ibidem*,

BDD-A32531 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:24 UTC)

invitați toți factorii vieții publice din oraș); adunări generale ale delegaților căminelor culturale din județ, în cadrul cărora era prezentat un raport asupra situației și activității căminelor culturale; conferințe susținute de personalități locale sau din țară, pe diverse teme, în special de istorie, privind comemorarea unor evenimente importante din istoria neamului[79], în cadrul cărora, așa cum sugera conducerea Regionalei, vorbitorii trebuiau „a scoate mereu în relief importanța și menirea căminelor culturale"[80]; șezători culturale; expoziții de cărți; serbări închinate Ardealului; hore țărănești[81]; concursuri de coruri, dansuri naționale, costume românești, cântece și jocuri bătrânești; festivaluri artistice; acțiuni sociale (subvenții acordate societăților de asistență socială, desfășurarea de serbări pentru strângerea de fonduri în folosul Palatului Invalizilor, subscrierea la Împrumutul Reîntregirii, ajutor acordat familiilor sărace și a celor plecați pe front, organizarea de parastase pentru eroii neamului) și de evocare a memoriei eroilor neamului (construirea de troițe, ridicarea de monumente închinate eroilor). Întrunirile căminelor culturale, adunările de constituire, cursurile țărănești se desfășurau cu o autorizație specială, emisă de organele administrative ale provinciei, comunicându-se din timp programul de activitate, ziua desfășurării întrunirii și problemele ce urmau a se discuta. Deși Regionala a solicitat o autorizație cu caracter general pentru ținerea unor astfel de întruniri (în virtutea regulamentului, care stipula că toți șefii autorităților locale făceau parte de drept din sfatul căminului cultural), „pentru a ne putea împlini fără nicio piedică misiunea ce ni s-a încredințat, de a armoniza și coordona activitățile culturale de la sate și orașe și de a reface și înălța sufletul românesc, așa ca să putem răzbi mai lesne prin toate greutățile și vifornițele de azi și de mâine", ea nu a fost aprobată[82].

În cadrul activității căminelor culturale o atenție specială a fost acordată, după intrarea României în războiul împotriva U.R.S.S., „rostului luptei noastre în Răsărit și datoria ceasului de față", „sporirii încrederii tuturor românilor în biruința finală" (și în procesele verbale de reconstituire a căminelor se aborda problema

[79] De exemplu, în perioada 1 mai – 31 decembrie 1943, căminele culturale din județele Storojineț și Suceava au organizat conferințe cu subiecte despre războiul sfânt și lupta împotriva bolșevismului, tăria credinței creștine și probleme ale educației cetățenești, ostășești, religioase, agricole (*Rostul căminelor culturale*; *Solidaritatea națională*; *Despre Unirea Bucovinei*; *Războiul sfânt și creștinismul*; *Fapte din viața M.S.R. Mihai I*; *Drepturile noastre asupra Bucovinei*; *Datorii și obiceiuri străbune*; *Importanța zilei de 10 mai*; *Unirea Bucovinei cu Patria Mamă*; *Trecutul românesc al comunei Costești*; *România și aliații ei*; *Despre administrația căminelor*; *Dragostea de țară*; *Despre Ardeal și Maramureș* ș. a.). Cf. *Ibidem*, d. 5/1943, f. 14, 18, 21, 23–24.

[80] *Ibidem*, d. 3/1943, f. 77.

[81] Regionala solicita guvernatorului Bucovinei dreptul de exclusivitate al căminelor culturale în privința organizării acestei activități, atât de necesară în păstrarea obiceiurilor și datinilor, întrucât „horele românești de la sate, spre deosebire de balurile și seratele internaționale, sunt un cult al tineretului față de nație și mai puțin o distracție". Cf. *Ibidem*, d. 1/1942, f. 112, 176. Din 1943 s-a hotărât ca serbările, șezătorile și horele să se organizeze doar în cadrul căminului cultural. Cf. *Ibidem*, d. 3/1943, f. 133.

[82] *Ibidem*,

BDD-A32531 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:24 UTC)

războiului și importanța lui[83]). În acest sens au fost susținute conferințe despre: *Rostul luptei noastre în Răsărit*; *Războiul sfânt și creștinismul*; *De ce luptăm în Răsărit*; *Contribuția României în războiul contra bolșevismului*; *Sacrificiul în războiul sfânt*; *Guvernarea Mareșal Antonescu*; *Îndatoririle de român și cetățean în vremurile de azi*; *Destinul neamului românesc*[84] ș.a.

Printre căminele culturale aflate în subordinea Regionalei Bucovina a Fundației Culturale Regale „Regele Mihai I" s-a evidențiat Căminul cultural central orășenesc „Soare Răsare" din Storojineț, reînființat în februarie 1942, sub președinția lui T. Zegrea (președinte de onoare – Grigore Chiriacescu, prefectul județului). N. C. Enescu, inspector al Regionalei, a constatat că acest cămin cultural „e menit să întrețină o atmosferă culturală românească în partea locului, izbutind să grupeze în jurul său tot ce are mai distins și mai devotat pentru cauzele înalte din intelectualitatea românească". Căminul avea un program zilnic, desfășurat pe diferite secțiuni, pentru pregătirea de coruri, piese de teatru, obiecte pentru ostașii de pe front; a organizat numeroase șezători, cu conferințe și programe artistice, inclusiv în comunele județului; a organizat serbări comemorative ale eroilor din județ; a organizat Ziua Muncii (activitate pentru care a primit o adresă specială de mulțumire de la Ministerul Muncii, Sănătății și Ocrotirii Sociale) și o expoziție de produse agricole; căminul dispunea de o bibliotecă cu un număr de peste 200 volume, cu o sală de lectură; căminul avea în vedere organizarea, în 1942, a unui congres cultural, care să dezbată probleme legate de „cultura poporului și mijloacele pentru răspândirea ei", editarea unui organ de propagandă național-patriotică, social-culturală și economic-cooperatistă pentru județul Storojineț. Pentru toate aceste activități, căminul cultural central orășenesc din Storojineț a fost felicitat de Fundație, la 15 iulie 1942[85].

Căminul cultural județean din Storojineț a propus, în decembrie 1943, implicarea căminelor culturale județene în strângerea datelor referitoare la perioada ocupației sovietice a Bucovinei (28 iunie 1940 – 9 iulie 1941). În urma acestei propuneri, Regionala a emis Ordinul 713/1943, în baza căruia căminele culturale județene trebuiau să contribuie la realizarea programului *Viața românească în timpul ocupației bolșevice*. În acest sens căminele trebuiau să întocmească situații (nume, vârsta, profesiunea) referitoare la cei uciși, deportați, urmăriți de justiția sovietică, a celor refugiați în țară (în primele zile, când trecerea granitei era liberă și după închiderea acesteia, arătându-se cum s-a făcut trecerea), a celor concentrați în timpul cedării, care au rămas în teritoriul liber, revenind după reocupare, a celor ce au trecut granița în serviciul țării. De asemenea, trebuia realizată o descriere a zilei de 1 aprilie 1941 (ziua masacrului de la Fântâna Albă), așa cum a trăit-o satul și o evocare a evenimentelor petrecute în timpul intrării armatei române. Regionala

[83] *Ibidem*, d. 10/1942, f. 5; d. 3/1943, f. 32; d. 6/1943, f. 60.
[84] *Ibidem*, d. 3/1943, 32; 5/1943, f. 14, 21, 23.
[85] *Ibidem*,

BDD-A32531 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:24 UTC)

specifica în ordinul emis ca datele să fie însoțite de povestirile scrise de informatori. „Dată fiind importanța datelor pe care vi le cerem, se arăta în ordinul emis de Regională, vă rugăm să aveți bunăvoința de a vă interesa în mod special de această chestiune, pentru ca nici o suferință și nici un act de vrednicie românească să nu fie uitate de tipar"[86].

Printre căminele culturale ale Regionalei s-au remarcat și Căminul cultural județean „Simion Florea Marian" și cel orășenesc „Alexandru cel Bun" din Suceava. Acestea și-au propus organizarea unei expoziții fotografice permanente (vederi ale monumentelor din județ), a unui serviciu de călăuză pentru pelerinii din localitate, a unei pinacoteci de artă religioasă și profană, a unei secții etnografice în muzeul orașului, a unei galerii de onoare, cu fotografii ale personalităților, ridicarea unui monument al eroilor, susținerea de cursuri practice de gospodărie (cu concursul Societății Doamnelor Române)[87].

Una dintre principalele activități ale Regionalei Bucovina a Fundației Culturale Regale „Mihai I" a fost cea legată de organizarea, din anul 1943, de școli țărănești în cadrul căminelor culturale[88]. În urma consultărilor purtate cu guvernatorul Bucovinei, s-a hotărât ca organizarea școlilor țărănești să se facă independent de școlile de agricultură, subordonate Directoratului Agriculturii, care avea obligația de a pune la dispoziția Regionalei personal tehnic și localuri[89]. În cadrul Fundației a funcționat Direcția Școlilor Țărănești, iar Regionala avea o secție specială răspunzătoare de organizarea școlilor țărănești, condusă de N. C. Enescu[90].

Școli țărănești superioare funcționau în județul Cernăuți, la Roșa-Stânca (director Cornelia Bucevschi) și Cozmeni (director Andrei Dionisie); județul Câmpulung: Bucșoaia (director, Trifon Chiraș, ulterior Teofil Șandru)[91]. În Bucovina au funcționat în această perioadă și nouă școli țărănești[92]. *Programa activităților educative pentru școalele țărănești*[93] specifica faptul că acestea sunt

[86] *Ibidem*, d. 4/1943, f. 18, 20. Întocmirea unei situații statistice cu privire la cei deportați și uciși în timpul ocupației sovietice a stat și în atenția S.C.L.R.B. Cf. *Raportul general pe anii 1942–1943*, Cernăuți, 1944, p. 50–55.

[87] D.J.S.A.N., Fond *F.C.R.B.*, d. 8/1942, f. 5.

[88] Prima școală țărănească din Bucovina s-a deschis la Roșa-Stânca în 1933, din inițiativa S.C.L.R.B. Experimentul de aici a fost valorificat ulterior prin apariția lucrării *Universitatea țărănească, teoria și practica ei* (1935), semnată de Leon Țopa, în care se subliniază „o nouă poziționare față de ceea ce la noi e acțiunea de culturalizare a poporului, prin educarea elitelor țărănești". Cf. Liviu Rusu, *Cuvânt pentru prieteni*, în „Iconar", Cernăuți, an I, nr. 5, 1935, p. 3.

[89] D.J.S.A.N., Fond *F.C.R.B.*, d. 9/1942–1943, f. 252; d. 14/1943, f. 16.

[90] *Ibidem*, d. 9/1942–1943, f. 285.

[91] Școli superioare țărănești funcționau și în județele intrate în administrarea Guvernământului Bucovinei din 1941: Dorohoi (la Șendriceni) și Hotin (la Criva). Cf. *Ibidem*, d. 9/1942–1943, f. 211.

[92] *Ibidem*, d. 9/1942–1943, f. 142.

[93] Programa școlilor țărănești pentru fete, întocmită de Fundație, era asemănătoare cu Programa analitică întocmită de Consiliul de Patronaj al Operelor Sociale, condus de Maria Antonescu. Cf. *Ibidem*, d. 15/1943, f. 40.

BDD-A32531 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:24 UTC)

„instituții pentru o educație completă a lumii satelor, după terminarea școlii primare". Rostul acestora era acela „nu atât de a comunica ori înmulți cunoștințele sau de a schimba orizontul de viață al țăranului [...], ci este acela de a-i da o înțelegere mai limpede a vieții sale, de a-i strecura îndemânări și deprinderi potrivit vieții sale, de a-i spori cu adevărat potențialul vieții țărănești, fără a-i schimba natura sa. [...] Școalele țărănești trebuie să dea o educație completă pentru un sătean român și creștin"[94]. Un capitol special era dedicat problemelor în legătură cu „războiul sfânt", problemei „sectarismului disolvant, problema comunismului distrugător a[l] crucii și civilizației creștine, precum și a tuturor curentelor menite să dezbine și să demoralizeze sufletul atât de viguros al țăranului nostru, suflet care trebuie ferit"[95]. De asemenea, în urma absolvirii acestor cursuri, sătenii trebuiau să rămână convinși de necesitatea căminelor culturale, pe care trebuiau să le vadă ca pe „expresia comunității sătești, în dorința ei de a se ridica"[96].

Programele cursurilor țărănești se alcătuiau pentru o durată de două luni, pentru următoarele categorii de activități educative: educația fizică, sufletească, practică și artistică. În acest sens se țineau ore de educație moral-religioasă, cultul eroilor, igienă, medicină populară, medicină veterinară, industrie casnică, istorie, română, geografie, matematică, legislație etc., însoțite de lecții de pregătire practică. Pentru pregătirea conducătorilor și a corpului didactic necesar școlilor țărănești, Fundația a organizat cursuri la Dioști (județul Romanați), căminele culturale județene subordonate Regionalelor Fundației având obligația de a recomanda spre înscriere „elemente destoinice care pot să le urmeze [...], între cele mai distinse, având în vedere rolul important și răspunderea pe care o vor avea în organizarea școlilor și a cursurilor țărănești"[97] (preoți, învățători, notari comunali, agronomi, agenți sanitari și veterinari, surori medicale ș. a.). Cursurile se adresau tinerilor de ambele sexe care au împlinit 18 ani, orarul se întocmea pentru câte o săptămână (nu mai mult de două ore teoretice pe zi), iar la terminarea cursurilor se întocmeau tabele de evidență trimise Regionalei (lista celor înscriși, lista profesorilor, orarul cursurilor, lecțiile ținute) și se completa un *Chestionar pentru a cunoaște și aprecia activitatea tânărului gospodar (tinerei gospodine)*[98]. În perioada 1941–1942 au fost susținute 59 cursuri țărănești în teritoriul dezrobit și 47 în cel neinvadat[99].

O altă activitate în care a fost implicată Regionala, începută în februarie 1942, a fost cea legată de lichidarea analfabetismului. Fundația a emis câteva instrucțiuni privitoare la această chestiune, prin care solicita întocmirea unui plan

[94] *Ibidem*, d. 9/1942, f. 154–155.
[95] *Ibidem*, d. 4/1942, f. 32.
[96] *Ibidem*, d. 8/1943, f. 8.
[97] *Ibidem*, d. 1/1942, f. 108.
[98] *Ibidem*, d. 8/1943, f. 8.
[99] *Ibidem*,

BDD-A32531 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:24 UTC)

de lucru după nevoile locale, adaptat instrucțiunilor generale trimise de la centru și a elaborat, în acest sens, cursuri de alfabetizare[100].

Din iulie 1943, Fundația a deschis cursuri de îndrumători de cămine culturale, organizate pentru Regionala Bucovina în județul Cernăuți (Roșa-Stânca). La acestea au participat conducători ai căminelor culturale sătești, de plasă și județene, conducători de școli și cursuri țărănești și alți intelectuali care activau în cadrele unei școli culturale pentru sate subordonată Fundației. Absolvenții acestor cursuri aveau datoria „să dezobișnuiască pe cei ce lucrează în cadrul căminului cultural de a nu mai organiza șezători după tipicul serbărilor școlare și nici cursuri alcătuite numai în conferințe vagi". În scopul popularizării acestei activități, se organizau conferințe, se publicau în presa locală dările de seamă despre aceste cursuri, despre ideile și programul de lucru al Fundației[101].

Alte acțiuni în care a fost implicată Regionala au fost: organizarea zilei căminelor culturale în cadrul Expoziției Bucovinei (organizată de Guvernământul Bucovinei la 1 august 1942), prilej cu care s-au desfășurat serbări culturale și artistice la Teatrul Național din Cernăuți; în perioada 30 octombrie – 2 noiembrie 1942, Expoziția a fost vizitată de Regele Mihai I și mareșalul Ion Antonescu, alături de alți demnitari[102]; susținerea de cursuri la școala de bibliotecari organizată în Cernăuți[103]; organizarea de concursuri de colinde și datini românești[104]; organizarea unei colecte pentru Palatul Invalizilor; sfințirea, într-o ceremonie organizată de Primăria municipiului, la 23 aprilie 1943, a Troiței Eroilor[105]; participarea la manifestările sărbătoririi unirii de la Chișinău[106]; Regionala s-a adresat lui Ioan Vicoveanu în vederea unei colaborări (publicarea unor lucrări muzicale), știut fiind faptul că profesorul bucovinean, director școlar la Vicovu de Jos, avea cea mai bogată colecție muzicală de compozitori bucovineni (Isidor Vorobchievici, Ciprian Porumbescu, Tudor Flondor, Eusebie Mandicevschi, George Mandicevschi, Ilarion Verenca, Dionisie Para, Al. Lucescu, C. Șandru)[107].

În ceea ce privește relațiile dintre instituțiile subordonate Regionalei și alte instituții culturale din provincie[108], aceasta solicita ca la adunările generale extraordinare ale căminelor să se pună în discuție problema coordonării și armonizării activităților culturale de către diferitele organizații și nuclee culturale[109],

[100] *Ibidem*, d. 1/1942, f. 203, 204.
[101] *Ibidem*, d. 9/1942–1943, f. 59, 59v; d. 16/1943, f. 19.
[102] *Ibidem*, d. 1/1942, f. 80; Pavel Moraru, *op. cit.*, p. 83–84.
[103] *Ibidem*, d. 14/1943, f. 16.
[104] *Ibidem*, d. 1/1942, f. 37.
[105] *Ibidem*, d. 1/1943, f. 16; d. 17/1943, f. 9.
[106] *Ibidem*, d. 14/1943, f. 16.
[107] *Ibidem*, d. 1/1942, f. 47.
[108] În provincie funcționau, în perioada 1941–1944, alături de instituțiile Regionalei, secții ale S.C.L.R.B., cabinete de lectură ale S.C.L.R.B., arcășii, filiale al Societății Doamnelor Române, societăți culturale independente – care erau în curs de afiliere la căminele culturale.
[109] *Ibidem*

BDD-A32531 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:24 UTC)

din perspectiva ideii următoare: „căminul cultural nu vine ca o instituție care să se suprapună celor existente în sat, ci coordonează activitatea dintre ele în folos obștesc"[110]. Directorii căminelor culturale aveau relații de colaborare cu reprezentații Centralei Caselor Naționale și cei ai organizației „Muncă și Lumină"[111]. Între Fundație și Centrala Caselor Naționale exista o înțelegere privitoare la înființarea de cămine culturale în localitățile în care nu existau filiale ale organizației Caselor Naționale[112]. Cu Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina Regionala n-a avut relații de colaborare, deși Fundația a solicitat, în mai multe rânduri, acest lucru[113]. Acestea au fost deteriorate în perioada 1938–1940, când Fundația Culturală „Principele Carol" a preluat conducerea și organizarea acțiunilor culturale la nivelul întregii țări. Societatea a prezentat un memoriu ministerului Cultelor și Artelor, cerând sprijinul pentru o subvenție mai mare destinată desfășurării de activități culturale. Societatea n-a primit sarcina aplicării în teren a prevederilor Legii Serviciului Social referitoare la activitatea culturală în lumea satului (cum s-a întâmplat cu ASTRA în Transilvania), fiind doar colaboratoare la acest program[114]. În cazul în care unele societăți culturale și-au întrerupt activitatea, se solicita ca acestea să fuzioneze cu căminele culturale. De exemplu, membrii căminului cultural „Mihai Eminescu" din comuna Frumosul, județul Câmpulung Moldovenesc, foști membri ai Societății Arcășești „Ștefan cel Mare", au solicitat Regionalei să dispună reînființarea acestei societăți ca o secție a căminului[115]; președintele Societății „Cabinetul de lectură" din Frătăuții Noi a solicitat, în cadrul adunării generale a căminului cultural „Iraclie Porumbescu" ca societatea să fuzioneze, motivația fiind aceea că „adevărata viață a satului o are căminul cultural și n-au rost într-o comună două societăți cu aceeași misiune"[116]. Căminul cultural central orășenesc „Soare Răsare" din Storojinet avea relații de colaborare cu Societatea Doamnelor Române – Filiala Storojinet. Cu Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, așa cum reiese din procesul-verbal din 30 iunie 1942 al ședinței lunare a Sfatului căminului, nu au putut fi stabilite relații de colaborare: „am căutat o înțelegere de conlucrare cu această societate, dar, cu toate intențiile noastre bune, n-am primit până în prezent niciun răspuns măcar". Se denunțau pornirile de a înființa cât mai multe societăți culturale „moarte", existente numai pe hârtie, cum ar fi „Unirea", „Iancu Flondor", „Juventus" (societate sportivă), care erau „o mare piedică" pentru activitatea căminelor culturale, pentru că ele „țin mereu o vie agitație în jurul căminului,

[110] *Ibidem*, d. 3/1943, f. 34.
[111] *Ibidem*, d. 2/1942, f. 9v.
[112] *Ibidem*, d. 1/1942, f. 68.
[113] *Ibidem*, d. 1/1942, f. 150.
[114] *Raportul general. 1933–1934*, Cernăuți, 1934, p. 11; Constantin Loghin, *Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (1862–1942). La 80 de ani. Istoric și realizări*, Cernăuți, f. e., 1943, p. 92–93.
[115] D.J.S.A.N. Fond *F.C.R.B.*, d. 1/1943, f. 54.
[116] *Ibidem*

BDD-A32531 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:24 UTC)

provocând divergențe între intelectualii localnici, [...] produc destrămarea organismului nostru național-social". Teofil Șandru, inspector școlar, remarca faptul că „numai atunci se va ajunge la o acțiune culturală perfectă, când va fi dată unitatea de conducere spirituală și colaborarea ideală între toți factorii culturali ai satelor"[117]. Pentru rezolvarea acestor probleme se propunea convocarea unui congres cultural, care n-a mai avut loc din cauza reocupării nordului Bucovinei de către trupele sovietice[118].

În ciuda mobilizării Regionalei în vederea coordonării vieții culturale a satului, mișcarea culturală a înregistrat și greutăți, cu „intriganții, cu ignoranții, cu neîncrezătorii și cu acei care așteaptă roade imediate, precum și cu acei care cred că activitatea culturală nu-și are rost în timp de război și nu cred în posibilitatea ridicării satelor și orașelor"[119]. „Lipsa de armonie" între intelectualii comunei, absența interesului acestora față de importanța căminelor culturale, slaba implicare a autorităților județene la nivel de comună erau identificate drept cauze ale dificultăților unor cămine care nu aveau o activitate pe măsură[120].

Din martie 1944, când trupele sovietice au invadat teritoriile nordice ale Bucovinei, provocând mutații semnificative în destinul culturii românești din provincie, activitatea Regionalei s-a restrâns, într-o primă fază, la partea de sud a Bucovinei: a contribuit la informarea asupra evenimentelor politice, prin distribuirea de comunicate (normativele venite în ianuarie 1944, *Proclamația către români* a regelui Mihai și a conducătorului satului, diferite alocuțiuni ale autorităților)[121] și transmiterea instrucțiunilor Ministerului Propagandei Naționale „pentru reluarea activității interne de lămurire și îndrumare cetățenească și națională a poporului", venite prin circulara emisă de Fundației în mai 1944[122]; a emis acte cerute de unii dintre membrii acesteia[123]; a susținut desfășurarea adunărilor generale ale unor cămine culturale. Octavian Neamțu, directorul general al Fundației, sublinia importanța, în vremurile grele prin care trecea țara,

[117] *Ibidem*, d. 2/1942, f. 9v.
[118] *Ibidem*, d. 5/1942, f. 66.
[119] *Ibidem*, d. 3/1943, f. 34.
[120] *Ibidem*, d. 6/1943, f. 36.
[121] *Ibidem*, d. 2/1944, f. 35.
[122] *Instrucțiunile pentru acțiunea culturală internă pe anul 1944*, elaborate de Ministerul Propagandei Naționale, se refereau la *Directivele naționale*, *Război*, *Acțiuni străine*, *Refugiați*, *Muncitori*, *Provinciile aflate sub ocupație străină*. Fundația Culturală Regală „Regele Mihai I", alături de alte instituții culturale, era solicitată să contribuie la „realizarea acțiunii național-culturale" în teritoriile rămase sub administrare românească, „cu participarea organizată a refugiaților". „Veți avea grijă – se specifica în document – ca prin programul întocmit și prin calitatea lui să nu jigniți sufletul poporului, ci să-l câștigați pentru răspunderile lui colective". Cf. *Ibidem*, d. 1/1944, f. 3–6.
[123] A emis *Dovada de activitate* pentru învățătorul I. V. Goraș, fost inspector școlar al județului Cernăuți și inspector regional pe lângă Directoratul Învățământului și Cultelor din Bucovina. Acesta a desfășurat activități în perioada 1938–1944 (fusese casierul căminului cultural județean Cernăuți; în 1938 a organizat și condus un ciclu de conferințe la școala din Boian, iar în 1943 a sprijinit organizarea Școlii Țărănești de la Cozmeni); adeverință pentru Victor Boca (fost inspector școlar – Plasa Cernăuți) că a desfășurat o a

BDD-A32531 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:24 UTC)

mobilizării căminelor culturale în munca de culturalizare a satului, prin solidarizarea cărturarilor cu sătenii „sub semnul idealurilor unității naționale integrale", a participării la viața comunității a celor refugiați și evacuați, „integrându-i vieții locale și vieții naționale în căminul cultural"[124].

Activitatea Regionalei a fost continuată în refugiu, până în anul 1948. Încă din martie 1944, Constantin N. Tomescu, directorul Regionalei, l-a delegat pe Ștefan Bidnei, secretar regional, să ia măsuri, în absența conducerii, de ordin administrativ și financiar legate de tipărirea gazetei „Deșteptarea" (a cărei redacție și administrație fuseseră lăsate în seama acestuia); referitor la arhiva și registrele Regionalei, a dispus ca acestea să fie evacuate acolo unde se va evacua și Primăria din Cernăuți[125]. Membrii din conducerea Regionalei s-au refugiat la Râmnicu Vâlcea (aici s-a refugiat și administrația ziarului „Deșteptarea"), Timișoara, Sibiu. O parte a actelor acesteia (acte justificative de venituri și cheltuieli, registrele de contabilitate și alte acte de valoare) au fost trimise de Ștefan Bidnei, încă din aprilie 1944, Fundației[126]. În octombrie 1944, Ștefan Bidnei a cerut Fundației introducerea în buget a unor cheltuieli pentru ajutorarea refugiaților (în iulie 1944 fusese întocmit un proiect de buget și pentru Regională, care-și avea sediul provizoriu la Râmnicu Vâlcea, cu prevederi referitoare la cheltuieli pentru publicația „Deșteptarea", de deplasare în legătură cu controlul căminelor culturale, cheltuieli neprevăzute ș.a.)[127]. În același an, acesta a fost delegat de Fundație să inspecteze căminele culturale din Banat și Ardeal, pentru întocmirea unor rapoarte amănunțite despre fiecare cămin cultural[128]. Ștefan Bidnei a fost delegat inspector special al Fundației și pentru căminele culturale din Bucovina liberă și cele evacuate, având obligația de a trimite la centru procesele verbale de constatare a activității acestora[129]. În anul 1945 s-a purtat o corespondență între Constantin N. Tomescu, refugiat la Sibiu, și Ștefan Bidnei, domiciliat la Timișoara, privitoare la rezolvarea unor probleme financiare legate de publicațiile Fundației. În aprilie 1945, Fundația adresa o scrisoare secretarului general al Regionalei Bucovina, Ștefan Bidnei, pentru a comunica știri despre situația și activitatea acestuia; ulterior a fost chemat la București, pentru a lămuri gestiunea Școlii Țărănești de Fete din Roșa-Stânca[130]. Toate aceste activități au fost întrerupte în anul 1948, când Fundațiile Culturale Regale, alături de alte fundații și instituții culturale care funcționau din perioada interbelică, au fost desființate.

Dezvoltând ideile lui Spiru Haret și Nicolae Iorga, Fundația Culturală „Principele Carol" (din 1942, Fundația Culturală Regală „Regele Mihai I") a organizat și patronat, în perioada interbelică mișcarea de ridicare culturală a satelor,

[124] *Ibidem*, d. 1/1944, f. 1–2.
[125] *Ibidem*, d. 1/1944, f. 56.
[126] *Ibidem*, d. 1/1944, f. 16, 44.
[127] *Ibidem*, d. 1/1944, f. 33, 38.
[128] *Ibidem*, d. 1/1944, f. 34.
[129] *Ibidem*, d. 1/1944, f. 40.
[130] *Ibidem*

BDD-A32531 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:24 UTC)

prin intermediul unei instituții educaționale polivalente – căminul cultural. Din anul 1934, când Dimitrie Gusti, fondatorul Școlii de Sociologie, a devenit directorul Fundației, activitatea acesteia a urmărit o reformare totală a vieții satelor cu ajutorul căminelor culturale. Activitatea Fundației s-a extins, începând cu anul 1938, prin crearea de Regionale în provinciile țării. Regionala Bucovina a avut un rol important, alături de celelalte instituții culturale (Centrala Caselor Naționale, Liga Culturală, Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, Societatea Doamnelor Române, Societatea Mazililor și Răzeșilor, Casa Școalelor și a Culturii Poporului, societățile arcășești, muzicale, cabinetele de lectură) în organizarea vieții culturale a provinciei, mai ales în perioada 1941–1944, prin crearea unei importante rețele de cămine culturale, cu rol reformator în viața satului românesc.

Modelle kultureller Tätigkeiten in der Welt des Bukowiner Dorfes. Der Fall der regionalen Zweigstelle der königlichen Kulturstiftung (1938–1944)

(*Zusammenfassung*)*

Die Königliche Kulturstiftung war eine der grössten Stiftungen mit kulturellem Charakter, die im Bereich der Literatur und Geschichte, der Buchveröffentlichung und der Förderung des kulturellen Niveaus des Dorflebens tätig war. Diese Stiftung wurde schon in der Zeit des Königs Karl I. gegründet. Seine Nachfolger gründeten neue Zweigstellen, die in der Zwischenkriegszeit unter dem Namen „Königliche Kulturstiftungen" funktionierten. Im Jahre 1938 gründete die Königliche Kulturstiftung „Fürst Karl" eine regionale Zweigstelle für die Bukowina. Ihre Tätigkeit entwickelte sich mit Hilfe der Kulturheime. Ihr Zweck war einerseits die Einführung moderner Arbeitsmethoden in Bereiche wie: Landwirtschaft, Viehzucht, Bauwirtschaft, Gesundheitspflege; andererseits bezweckte man die Aufbewahrung der Traditionen und eine fortgehende Arbeit der Kulturverbreitung, die selbstverständlich auch die Änderung der Mentalitäten zur Folge haben musste. In diesem Sinne hatten die Kulturheime eine wichtige kulturelle und gesellschaftliche Rolle und bildeten auch einen Mittel zur sozialen Harmonisierung des Dorflebens. In der Provinz wurden cca. 600 regionale, städtliche und dörfliche Kulturheime gegründet. Die Bukowiner regionale Zweigstelle organisierte mittels der Kulturheime sogenannte Dorfschulen – Anstalten für eine vollständige Ausbildung des Dorflebens als nächste Studienstufe nach der Volksschule. Sie nahm auch an der Tätigkeit der Abschaffung des Analphabetentums teil und eröffnete Kurse, wo Leute als Leiter der Kulturheime ausgebildet waren. Die Regionale Zweigstelle „Bucovina" leitete das Programm *Das rumänische Leben während der bolschevistischen Besetzung* ein. Im Rahmen dieses Programms mussten die Kulturheime über die Folgen der sowjetischen Herrschaft auf die rumänische Bevölkerung aus der Nordbukowina zwischen 1940 und 1941 berichten, eine Periode als die Tätigkeit der regionalen Zweigstelle unterbrochen wurde. Nach der sowjetischen Wiederbesetzung des Norden der Bukowina im Jahre 1944 wurde ihre Tätigkeit zeitweilig auf der Flucht, in Râmnicu Vâlcea fortgesetzt, nämlich bis 1948, als die Königlichen Kulturstiftungen, zusammen mit anderen kulturellen, in der Zwischenkriegszeit tätigen Stiftungen und Institutionen aufgelöst wurden.

Die Regionale Zweigstelle der Königlichen Kulturstiftung „Bucovina" spielte also eine bedeutende Rolle in der Organisierung des Kulturlebens der Provinz, insbesonders in der Periode 1941–1944, durch die Gründung von Kulturheimen, die zur Reformierung des rumänischen Dorflebens beitrugen.

* Traduce

BDD-A32531 © 2010 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:24 UTC)